

مسئله جنسیت در ادبیات نوجوانان

لیندا ا. فارست

مترجم: فاطمه زمانی

باید همه شهروندان و مسئولان به آن توجه داشته باشند و در راه بهبود آن برای نسل آینده، تلاش کنند. سوگیری و گرایش به جنس مذکر در کلاس‌های درس و در برنامه‌های آموزشی، آن قدر فراگیر است که به وضوح به چشم می‌خورد. این مسئله حتی در مجموعه‌های ادبی نوجوانان نیز قابل مشاهده است.

در سال ۱۹۹۲، انجمن زنان دانشگاهی آمریکا^(۱) گزارش مفصلی درباره وضعیت تحصیل دختران در ایالات متحده منتشر کرد. بر اساس این گزارش و تحقیقات مشابه، مشخص شد که آموزش دختران و زنان، با آموزش پسران و مردان، از نظر کمی و کیفی تفاوت قابل ملاحظه‌ای دارد. این مسئله‌ای است که

قهرمانان زن، در کتاب‌های برگزیده و برنده نوجوانان انجام گرفت، ضرورتِ تکرشی متفاوت نسبت به شخصیت‌پردازی قهرمانان زن را تشدید کرد. در نتیجه‌گیری این تحقیق، آمده که این نیازی ضروری است که در کتاب‌ها و داستان‌های نوجوانان، به شکل گسترده‌تر و به میزان فراوان‌تر، از شخصیت‌های مؤنث در گروه‌های سنی مختلف و از نژادهای گوناگون استفاده شود. کتابداران در جایگاه افرادی آگاه و مشاور در امر مطالعه، بهتر است نوجوانان را از خواندن کتاب‌هایی که دختران و زنان را فقط در نقش‌های

سنتی نشان می‌دهند، دور کنند. آنان می‌توانند با انتخاب آگاهانهٔ موادی که کمک می‌کند جوانان و نوجوانان، دیدگاه مثبتی نسبت به دختران و زنان پیدا کنند و چهره‌های نامناسب کلیشه‌ای را کم‌رنگ می‌کند، به مقابله و مبارزه با گرایش‌ها و سوگیری‌های جنسیتی یاری رسانند. به منظور از بین بردن این بی‌عدالتی و نابرابری، به نظر می‌رسد که کتابداران کتابخانه‌های مدارس و کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان، می‌بایست کتاب‌های موجود را به دقت بررسی و کتاب‌های نامناسب را از مجموعه خارج کنند و به هنگام انتخاب عنوان‌های جدید، دقت کافی داشته باشند.

هر چند منعکس کردن گرایش‌های جنسیتی در مواد و برنامه‌های درسی نیازی اساسی است، انعکاس این نابرابری‌ها در کتاب‌های داستانی نیز بسیار مهم به نظر می‌رسد؛ زیرا در بسیاری از این کتاب‌ها تضادهای ارزشی و نقش‌های جنسیتی، آن‌چنان به تصویر کشیده می‌شود که خوانندگان را در مورد ارزش‌های فردی و اجتماعی، دچار تردید و ابهام می‌کند.

آن گروه از داستان‌های نوجوانان که در آن‌ها جنسیت، بدون سوگیری و به طور بی‌غرضانه آورده شده، مانند داستان‌هایی که شخصیت‌ها، زنان و دختران را در نقش‌های غیرسنتی و فعالیت‌های

مسئله جنسیت و حدود اختیارات

نتایج تحقیقات انجمن زنان دانشگاهی آمریکا، حاکی از آن است که مسئله جنسیت و در نظر گرفتن حدود اختیارات دانش‌آموزان دختر و پسر، یکی از مسائل متداول و رایج در مدارس است که نسبت به آن هیچ‌گونه توجهی نمی‌شود. دختران در محیطی رشد می‌کنند که نقش آنان بسیار کم‌رنگ نشان داده می‌شود و این تصور به آنان القا می‌شود که نقش زنان از مردان کمتر و ضعیف‌تر است. [هم‌چنین] آنان نقش جنسیتی و اجتماعی بی‌ثباتی دارند و افراد جامعه، توقعات خاصی از ایشان دارند.

در تحقیقی که در سال ۱۹۸۶، روی داستان‌های نوجوانان انجام گرفت، چنین نتیجه‌گیری شد که زنان و دختران، این‌چنین به تصویر کشیده شده‌اند که همیشه به حمایت مردان نیاز دارند و تحت تکفل پدران، شوهران یا برادران خود هستند. علی‌رغم این برخوردها و رفتارها، زنان جوانی در جوامع مختلف وجود دارند که مایلند نقش خود را در جامعه پررنگ‌تر کنند و فعالیت‌های کلیشه‌ای را بشکنند و الگوهای مثبتی ارائه دهند و در این راه نیاز به کمک دارند.

بررسی گرایش‌های جنسیتی در ادبیات نوجوانان

متخصصان و کتابداران کتابخانه‌های مدارس و کتابخانه‌های کودک و نوجوان، به عنوان حامیان کتاب و مشوقان امر کتابخوانی، سال‌هاست که از مسئله سوگیری جنسیتی در ادبیات نوجوانان آگاه شده‌اند. از آنجایی که مطالعه می‌تواند بر رشد فکری و ادراکی خوانندگان تأثیر گذارد، مسئله سوگیری‌های نژادی، مذهبی، جنسیتی یا طبقاتی مطرح شده در کتاب‌ها می‌تواند به ایجاد دیدگاه‌های منفی منتج شود و مشکلات و مسائلی برای نوجوانان به وجود آورد.

مطالعاتی که در سال ۱۹۸۹، درباره رفتار

غیر کلیشه‌ای نشان می‌دهند، می‌توانند به دختران نوجوان در انتخاب نقش آینده‌شان کمک کنند. به علاوه، این‌گونه داستان‌ها می‌توانند روی دیدگاه و تفکر پسران نوجوان هم تأثیر مثبتی داشته باشند.

ژانری که در آن نقش جنسیت به شکلی برابر به نمایش گذاشته می‌شود فانتزی یکی از حوزه‌های ادبیات نوجوانان است که در آن، داستان‌هایی با نقش مساوی از جنسیت، به فراوانی یافت می‌شود. این سبک ادبی، هم مورد علاقه دختران و هم مورد علاقه پسران

● در بسیاری کتاب‌ها تضادهای ارزشی و نقش‌های جنسیتی، آن‌چنان به تصویر کشیده می‌شود که خوانندگان را در مورد ارزش‌های فردی و اجتماعی، دچار تردید و ابهام می‌کند.

است. در این ژانر، زنان دارای نقش‌های فرهنگی هستند و اگر تصویری از زنان بی‌اراده آورده شود، به خوانندگان فرصتی داده می‌شود تا آنچه را که زنان می‌توانند باشند، به جای آنچه اکنون هستند، تجربه کنند و بیازمایند.

در این نوع داستان‌ها، قهرمانان زن معمولاً بر مسائل و مشکلات عادی فائق می‌شوند و توانایی‌ها و ضعف‌های شخصیت‌های داستان، بدون توجه به جنسیت آن‌ها بیان می‌شود. فانتزی‌های معروف و برگزیده، می‌توانند تجربیات خوبی به نوجوانان ارائه دهند و کتابداران و افرادی که به نوعی با کتاب‌ها آشنایی دارند، می‌توانند نوجوانان را با انواع این داستان‌ها آشنا کنند و حتی آنان را از تنوع و تعداد زیاد چنین داستان‌هایی متعجب سازند.

بررسی چند نمونه از آثار فانتزی نوجوانان

در سال‌های قبل، در حدود دهه ۱۹۶۰، نویسندگانی از قبیل «آندره نورتن»^(۲) در آثارشان که به سبک فانتزی است، شخصیت‌هایی قوی از زنان خلق کردند. در اواخر دهه پایانی قرن بیستم نیز شکل‌گیری دیدگاهی به نام «فمینیزیشن»^(۳) (طرفداری از آزادی زنان و تساوی حقوق زن و مرد) باعث شد تا قهرمانان بیشتری از جنس مؤنث، به عنوان الگوهای برای نوجوانان، در ادبیات خلق شود. این قهرمانان، اغلب نقش‌های غیرسنتی و غیرکلیشه‌ای را به تصویر می‌کشیدند.

یک مثال از تأثیرگذاری فمینیزیشن بر ادبیات، شاهکار «الیزابت مون»^(۴)، به نام «کردارهای پاکس نریون»^(۵) است. مون یکی از بنیانگذاران نویسندگی در زمینه داستان‌های علمی و فانتزی برای نوجوانان است. شخصیت اصلی داستان او یک زن جنگجو، به نام «پاکس» (paks) است. او دختر یک مزرعه‌دار است که در روستایی دور افتاده زندگی می‌کند. او بسیار شجاع است و روحیه‌ای مبارز دارد. پاکس در جنگ‌ها و نبردهای دنیای فئودالی شرکت می‌جوید، خطرها را تجربه می‌کند و به آزادی دیگران بسیار متعهد است.

شخصیت‌پردازی مون، قابل قبول و مشروح است و شهامت و شجاعت به تصویر کشیده شده [در شخصیت پاکس، الگوی درست و نقش قوی و محکمی برای نوجوانان به وجود می‌آورد.

نمونه دیگری از داستان‌هایی با قهرمانان فانتزی، مجموعه داستان «چرخ زمان»^(۶)، نوشته «رابرت جوردن»^(۷) است. او در اولین داستان خود، قهرمان جوانی به نام «راند آل تور»^(۸) را به تصویر می‌کشد که همراه رفقاییش گرفتار جنگ و نبرد موجود بین نور و ظلمت شده‌اند و ... جوردن

تشویق و ترغیب نوجوانان به خواندن کتاب، باید به تغییراتی که نقش زنان در جامعه پیدا کرده است، توجه کند. به یاد داشتن این نکته بسیار مهم است که کتاب‌ها همان قدر که جنبه تربیتی دارند، از جنبه آموزشی نیز برخوردارند. بنابراین، بزرگسالانی که بر ادبیات نوجوانان نظارت دارند و در این حوزه فعالیت می‌کنند، باید جداً از کلیشه‌پردازی اجتناب کنند و برابری دختران و پسران را ترویج دهند. در این ارتباط، کتابداران می‌توانند با انتخاب دقیق چنین داستان‌هایی از میان دیگر ژانرهای ادبی و گنجاندن فانتزی‌هایی که شخصیت‌های گوناگونی از زنان و دختران قهرمان را به تصویر می‌کشند، در تحقق این هدف، یعنی بر طرف کردن تبعیض‌های جنسیتی در ادبیات، نقش مثبتی ایفا کنند.

منبع:

Young Adult Fantasy and the search for Gender-Fair Genres / Linda A. Forrest, Journal of Youth Services in Libraries, Vol. 7, No.1, Fall 1993, P: 37-42.

پی‌نوشت

1. AAUW = American Association of University women
2. Andre Norton
3. Feminization
4. Elizabeth Moon
5. The Deeds of Pakse narrison
6. The wheel of time
7. Robert Jordan
8. Rand al thor
9. Moiraine
10. Egwene
11. Nynaeve
12. Ru Emerson
13. Night Threads

در توصیف داستان، جزئیات زیادی آورده و سعی کرده بیشتر شخصیت‌های داستانش مؤنث باشند: «سواریان»^(۹)، یک زن جادوگر (ساحره) است. «اگوین»^(۱۰)، دختر مزرعه‌داری است که عاشق راند شده و «نی‌تااوه»^(۱۱)، خردمندترین زن دهکده است. آنان در این داستان، با تغییر نقش کلیشه‌ای دختران یا زنان وابسته (به مردان)، نگرش جدید و خوبی به خوانندگان می‌دهند. در این داستان، نه تنها قهرمان اصلی، بلکه هر یک از زنان نامبرده، شیوه‌هایی برای مبارزه با دشمن در پیش می‌گیرند که آموزنده و جذابند و نقش‌ها و جنبه‌های جدیدی ارائه می‌دهند که در دنیای عادی، قابل قبول و پذیرفتنی نیست.

«رو امرسون»^(۱۲) نیز یکی دیگر از نویسندگان توانایی است که در این حوزه ادبی، آثاری خلق کرده. یکی از آثار او «رشته‌های پیچ در پیچ شب»^(۱۳) نام دارد. در این کتاب، او یک دختر جوان وکیل را به تصویر کشیده که همراه خواهر سالخورده‌اش، با توسل به سحر و جادو، در زمان حال و گذشته در رفت و آمدند. آن‌ها در دنیای پر از تکنولوژی کالیفرنیا و در دنیای پر از سحر و جادوی دوک‌نشینان قدیمی، فعالیت‌های انسان دوستانه‌ای انجام می‌دهند...

شخصیت‌پردازی عالی و بی‌نظیر امرسون، تلاش‌های این دو خواهر شجاع و مسئول را در سرزمینی با آداب و رسوم و معیارهای عجیب و غریب، به خوبی بیان می‌کند.

بعید نیست داستان‌هایی با نقش‌های برابر زن و مرد و شخصیت‌های غیر کلیشه‌ای، در آثار دیگر نویسندگان مشهور و خوب ادبیات فانتزی پیدا شود. بسیاری از آن‌ها در دسترس محققانی که اطلاعات تخصصی در این زمینه گردآوری می‌کنند و گزارش‌های خود را به چاپ می‌رسانند، قرار دارند.

کتابداران و مربیان، هنگام انتخاب کتاب و